

безпеки України : моногр. / Е. С. Дмитренко. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 592 с.

10. Саттарова Н. А. Принуждение в финансовом праве : моногр. / Н. А. Саттарова ; под ред. И. И. Кучерова. – М. : Юрлитинформ, 2006. – 391 с.

11. Тимченко А. М. Види примусових заходів у податковому праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / А. М. Тимченко. – К., 2012. – 18 с.

12. Евдокимов С. В. Правовосстановительные меры в Российском праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / С. В. Евдокимов. – Н. Новгород, 1999. – 31 с.

13. Загальна теорія держави і права / за ред. проф. М. В. Цвіка та ін. – Х. : Право, 2002. – 432 с.

14. Тимченко А. М. Види примусових заходів у податковому праві : дис. ... канд. юрид. наук / А. М. Тимченко. – Ірпінь, 2011. – 213 с.

УДК 342.56:342.9(477)

Квасневська Н.Д.,

канд. юрид. наук,

докторант Державного науково-дослідного інституту МВС України

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОУСТРОЮ ТА СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Окреслено актуальність дослідження юридичної природи судочинства та судоустрою, а також адміністративно-правового статусу судової гілки влади. Проаналізовано окремі нормативно-правові акти у частині покращання адміністративно-правових засад та процедур системи судочинства України з метою підвищення довіри у суспільстві до судової гілки влади.

Ключові слова: судочинство, судоустрій, судова гілка влади, адміністративно-правовий статус, удосконалення адміністративно-правового забезпечення.

Очерчены актуальность исследования юридической природы судопроизводства и судоустройства, а также административно-правового статуса судебной ветви власти. Проанализированы отдельные нормативно-правовые акты в части улучшения административно-правовых основ и процедур системы судопроизводства Украины с целью повышение доверия в обществе к судебной ветке власти.

Ключевые слова: судопроизводство, судоустройство, судебная ветка власти, административно-правовой статус, улучшение административно-правового обеспечения.

Actuality of a study of the legal nature of legal proceedings and judiciary, as well as administrative and legal status of the judiciary is determined. Several regulations in terms of an improvement of the legal and administrative bases and procedures of the judicial system of Ukraine are analyzed.

Keywords: judiciary, the judicial system, judicial branch, administrative and legal status, improvement of administrative and legal support.

Постановка проблеми. У світлі реформ публічної адміністрації не слід оминати й дискусії щодо подальшої реформи судоустрою та судочинства. Наразі в Україні сформована така система судових установ, діяльність якої, опираючись на настрої суспільства, не відповідає необхідним очікуванням.

Сьогодні демонструється різнотипова проблематика діяльності судової гілки влади. До них слід відносити, перш за все, суспільну тенденцію щодо корупціоналізації державних органів, неефективності та недостатності виконання судових рішень Європейського суду з прав людини, особливо у частині виплат матеріальної компенсації, невизначеності правової регламентації інституту публічних виконавців, нераціональності розподілу адміністративних справ між загальними та спеціалізованими судами та ін. Усе це, у свою чергу, чітко свідчить про важливість, актуальність та доцільність будь-яких теоретичних та наукових досліджень на ниві вітчизняного судоустрою та судівництва. Більше того, нові наукові

поступлення, які розкривають юридичну природу, сутність судочинства, адміністративно-правовий статус судових установ, сприятимуть як покращанню форм адміністративно-правового та організаційного забезпечення судової влади, так і позитивним змінам у частині збільшення суспільної довіри до судів, що є цілком логічним, враховуючи таку соціологію.

Метою цього дослідження є розгляд теоретичних передумов удосконалення адміністративно-правових засад правового забезпечення судоустрою та судочинства в Україні.

Аналіз дослідження даної проблеми. Теоретичним надбанням української правової науки відносно діяльності судової гілки влади є наукові праці знаних науковців, а саме: В.В. Молдована [1], С.В. Ківалова [2], М.А. Погорецького, О.Г. Яновської [3] та інших.

Виклад основного матеріалу. Слід врахувати, що система судів в нашій державі включає інстанційний порядок розгляду окремих категорій справ, за винятком конституційних, і розподіл локальних судових установ, у частині їх компетенції, на загальні (суди загальної юрисдикції) та спеціалізовані (адміністративні та господарські). Відповідно, правова структура побудови судової системи є типовою і суттєвим чином не впливає на негативні суспільні погляди.

Інша річ, правове забезпечення. Очевидним є те, що якісно сформована правова база українського судівництва є одним із правильним кроків побудови європейської держави на вітчизняних теренах.

В Україні неодноразово здійснювалися спроби вдосконалення діяльності судової гілки влади шляхом прийняття різних стимулюючих правових актів. Яскравим прикладом цього слід вважати «Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів», у якій чітко окреслювалися напрями що потребують змін, а саме:

- забезпечення доступного та справедливого судочинства, прозорості в діяльності судів, оптимізації системи судів загальної юрисдикції;
- посилення гарантій незалежності суддів;
- якісне підвищення фахового рівня суддівського корпусу;

- підвищення статусу суддів у суспільстві;
- істотне поліпшення умов професійної діяльності суддів;
- радикальне поліпшення стану виконання судових рішень;
- створення можливостей для розвитку альтернативних (позасудових) способів розв'язання спорів [4].

Іншим індикатором оновлення чинного законодавства задля відповідності європейським стандартам треба розглядати постійну практику звернень найвищих посадових осіб публічної адміністрації України за висновками до Венеціанської комісії. Так, у березні цього року було розроблено «Спільний висновок Венеціанської комісії й Директорату з прав людини (ДПЛ) Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи (ГД-І) щодо Закону «Про судоустрій та статус суддів» і внесення змін до Закону «Про Вищу раду юстиції України» за авторством пані Ганни Сухоцької (члена Комісії, Польща), пана Джеймса Гамільтона (колишнього члену Комісії, Ірландія), пана Йоргена Стіна Соренсена (члена Комісії, Данія) та пана Герхарда Рейснера (експерта ДПЛ, Австрія). У попередніх зауваженнях Висновку акцентується увага на тому, що поданий Закон «Про судоустрій та статус суддів» дійсно сприятиме реалізації судової реформи, у частині узгодження законодавства України з міжнародним. Авторами наголошуються, що базові цілі коментованого Закону «Про судоустрій та статус суддів» чітко простежуються ще в пояснювальній записці та відповідають принципам міжнародного судівництва. Зокрема, це такі цілі:

- підвищення рівня компетентності та професіоналізму суддів;
- забезпечення ефективних механізмів боротьби з корупцією;
- утвердження незалежності суддів і ліквідація політичного впливу на судову владу;
- забезпечення доступу до правосуддя, прозорості й відкритості судового процесу;
- посилення ролі Верховного Суду України в забезпеченні єдності судової практики [5].

Крім того, достатньо сучасні пропозиції щодо

вдосконалення окремих процедур мобільного правосуддя містяться у «Концепції федеральної цільової програми «Розвиток судової системи Росії на 2013–2020 роки». Сутність даних пропозицій полягає в реалізації сукупності заходів Програми зі створення «мобільного правосуддя», «електронного правосуддя», а саме впровадження програмних засобів аналітичного забезпечення діяльності, здійснення сканування всіх вступників до судів документів, а також формування електронних справ і формування електронного архіву судових справ. Це, на думку російського законодавця, дозволить забезпечувати доступ громадян до правосуддя, якісну і ефективну роботу судів [6].

На цей час до правових джерел, що регламентують функціонування судової гілки влади та порядки розгляду публічних та приватних спорів, можна віднести низку законодавчих актів: Конституцію України, Кримінально-процесуальний кодекс, Кримінально-виконавчий кодекс, Кодекс адміністративного судочинства України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільно-процесуальний кодекс, Господарсько-процесуальний кодекс та закони України «Про судоустрій та статус суддів», «Про Конституційний суд України», «Про судовий збір», «Про Вищу раду юстиції», «Про забезпечення права на справедливий суд», «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», «Про державну службу», «Про засади запобігання і протидії корупції», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації». Окрім цього, слід виділити й підзаконну базу, яка, на нашу думку, влучно систематизована на веб-порталі Державної судової адміністрації України «Судова влада в Україні», зокрема, Укази Президента від 16.11.2004 № 1417/2004 та від 16.05.2007 № 417/2007, Постанови Кабінету Міністрів від 25.05.2006 № 740, 27.11.1998 № 1893, 14.04.1997 № 348 та відомчих наказів судової адміністрації від 17.12.2013 № 174, 15.12.2011 № 168, 04.12.2013 № 164, 20.09.2012 № 108, 11.02.2010 № 22, а також важливе рішення Ради суддів України від 02.04.2015 № 25 [7].

Не слід оминати й питання адміністративно-правового статусу вітчизняних судів, адже будь-яке системне адміністративне дослідження діяльності публічних органів, на

нашу думку, неможливо належним чином здійснити без урахування аналізу цієї категорії.

Відповідний статус Закону «Про судоустрій та статус суддів» щодо виокремлення сукупності завдань, компетенції та ключових повноважень. Так, ст. 2 Закону «Про судоустрій та статус суддів» окреслює положення, згідно з яким суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Що стосується компетенції судів, то тут необхідно звернутися до ч. 1 с. 18 відповідного Закону, яка проголошує, що загальні суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, та справ про адміністративні правопорушення. Розглядаючи норми цього Закону щодо основних повноважень, слід зазначити, що відповідна тематика висвітлена у низці норм, а саме ст. 22, ст. 27, ст. 32 та ст. 38 залежно від судової ланки.

Наприклад, у ст. 22 перераховані повноваження першої ланки (місцевих судів) – це розгляди справ у першій інстанції, що віднесені процесуальним законом до їх підсудності; у порядку, передбаченому процесуальним законом цивільних, кримінальних, адміністративних та справ про адміністративні правопорушення; господарських та адміністративних справ місцевими господарськими та адміністративними судами, що віднесені до їх підсудності.

Стаття 27 Закону деталізує повноваження другої ланки (апеляційних судів), такі як те, що розгляд справ відповідної судової юрисдикції здійснюється в апеляційному порядку згідно з процесуальним законом; визначає, що в окремих випадках згідно із процесуальним законом апеляційний суд розглядає справи як суд першої інстанції; проводить аналіз судової статистики та вивчає узагальнюючи судову практику; надає судам першої інстанції методичної допомоги в застосуванні ними законодавства.

Стаття 32 містить повноваження третьої ланки судів (вищих спеціалізованих судів). До них належать: розгляд справи

відповідної судової юрисдикції в порядку касаційного оскарження; у випадках, встановлених законом, розгляд справи відповідної судової юрисдикції як судом першої або другої інстанції та розгляд справи у зв'язку постановлення міжнародними судами, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, якщо за результатами розгляду питання про допуск справи до провадження Верховного Суду України буде встановлено, що така справа підлягає розгляду вищим спеціалізованим судом; аналізує судову статистику вивчаючи та узагальнюючи судову практику; надання методичної допомоги судам нижчого рівня задля однакового застосування ними норм Конституції та законів України у судовій практиці; розроблення спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції. А ст. 38 перераховує повноваження четвертої ланки судів (Верховного суду України). Цими повноваженнями є здійснення перегляду справи з підстав неоднакового застосування судами касаційної інстанції однієї й тієї самої норми матеріального права в подібних правовідносинах у визначеному процесуальним законом порядку та перегляд справи у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом; надання висновку про наявність чи відсутність у діяннях, у яких обвинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину, внесення за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я; формування звернення до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України [8].

Висновки. Проаналізовано, що дослідження юридичної природи, сутності судочинства та судоустрою, адміністративно-правового статусу судової гілки влади, повсякчас буде актуальним, оскільки:

– по-перше, стосуватиметься виявлення перспективних

засобів удосконалення адміністративно-правового забезпечення та напрямів розв'язання встановлених у ході дослідження проблем;

– по-друге, надаватиме рекомендації чинному законодавцю, у частині внесення змін до правової бази, яка регламентує діяльність судів, що з часом повинно призводити до підвищення довіри у суспільному середовищі до судової гілки влади.

Література:

1. Молдован В.В. Судоустрій. Україна, Велика Британія, Російська Федерація, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН : навч. посіб. / В.В. Молдован, А.В. Молдован. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 364 с.

2. Судоустрій України : підруч. / С.В. Ківалов, Ю.С. Полянський, М.В. Косюта, В.В. Долежан ; за ред. С.В. Ківалова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 384 с.

3. Судоустрій України : підруч. / за ред. М.А. Погорецького, О.Г. Яновської. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 344 с.

4. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів : Указ Президента України від 10.06.2006 № 361/2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/361/2006/page>.

5. Спільний висновок Венеціанської Комісії й Директорату з прав людини (ДПЛ) Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи (ГД-І) щодо Закону «Про судоустрій та статус суддів» і внесення змін до Закону «Про Вищу раду юстиції» України : від 20–21.04.2015 № 801/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uajudges.org.ua/?p=95>.

6. Розпорядження Уряду РФ «Про затвердження Концепції федеральної цільової програми «Розвиток судової системи Росії на 2013–2020 роки» : від 20.09.2012 № 1735-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://base.garant.ru/70230940/#block_1000.

7. Судова влада України : Нормативно-правові засади діяльності суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://adm.dp.court.gov.ua/sud0470/comp>.

8. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 41–45. – Ст. 529.